

Şiir Dilinin Sularında İLHAN BERK

ŞABAN ÇOBANOĞLU

HECE

inceleme

Dr. Şaban Çobanoğlu: 1953 yılında Kastamonu merkez Eşen Köyü'nde doğdu. Kastamonu İmam Hatip Lisesinin ardından Abdurrahmanpaşa Lisesini birincilikle bitirdi. 1974 yılında Hacettepe Üniversitesi Sosyal ve İdari Bilimler Fakültesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne girdi. Silahlı Kuvvetler'in açtığı sınavı birincilikle kazanarak üniversite öğrenimini askeri öğrenci olarak tamamladı. Aynı üniversitenin Müzik ve Güzel Sanatlar Fakültesi'nde tiyatro, imaj ve beden dili dersleri aldı. 1978 yılında "filolog" ünvanı ve "teğmen" rütbesi ile mezun oldu. ABD, Savunma Dil Enstitüsü'nde dil ve metodoloji üzerine öğrenim gördü. Çeşitli askeri orta ve yüksek dereceli öğretim kurumlarında öğretim görevlisi ve yönetici olarak çalıştı. 1996'da Kıdemli Binbaşı rütbesindeyken ordudaki görevini tamamlayarak Tercüman Koleji Yabancı Diller Bölüm Başkanlığı görevine başladı. 1999 yılında İstanbul Kültür Üniversitesi'ne katıldı. On yıl kadar, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nde İngilizce öğretmenliği ve "Business English" koordinatörlüğü görevlerini yürüttü. 2012 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi YTE ABD'de "İlhan Berk'in Şiir Dilinde Sapmalar ve Deformasyon" başlıklı tezi ile doktora derecesi aldı. 2013 - 2016 yılları arasında Yunus Emre Enstitüsü'nde Yabancılar Türkçe Öğretimi, Türkoloji çalışmaları ve Türkçe Yeterlik Sınavları Sorumlu Başkan Yardımcısı olarak görev yaptı. İşletmeler ve endüstriyel ortamlarda çalışan insanların, iş arkadaşları - kurumları ile sağlıklı iletişim kurabilmeleri için; iş ortamında güven, verimlilik, etik değerlerin geliştirilmesi gibi konularda yüzü aşkın yazısı, çok sayıda konferansı ve TV programları bulunmaktadır. Şaban Çobanoğlu'nun araştırma ve inceleme konuları arasında; edebiyat kuramları, modern şiir teorileri, yorumbilim, bireysel, yönetsel ve küresel iletişim, hipnotik sözlerle etkileme ve ikna sanatı, bireysel ve kurumsal motivasyon, iş hayatında etik değerler ve davranışlar, siyasal ikna, müzakere ve iletişim stratejileri gibi konular bulunmaktadır. Dr. Şaban Çobanoğlu'nun **Mobbing: İşyerinde Duygusal Saldırı ve Mücadele Yöntemleri**, **Suskunluk Sarmalı** ve **Siyasal İletişim, Sakıncalı Asker: Yaşam Tarzınızı Beğenmiyoruz** başlıklı kitapları vardır.

ŞİİR DİLİNİN SULARINDA
İLHAN BERK

ŞABAN ÇOBANOĞLU

HECE YAYINLARI

Hece Yayınları: 454
İnceleme

Birinci Basım: Ekim 2017
©Hece Yayınları
Sertifika No: 17672

Kapak Tasarımı: SARAKUSTA
www.sarakusta.com.tr
Teknik Hazırlık: Bülent Güler

Baskı: Dumat Ofset
T: (0312) 278 82 00

ISBN: 978-605-9556-56-9

HECE Basın Yayın Reklamcılık San. Tic. Ltd. Şti.
Konur Sokak No: 39/1-2 Kızılay-Çankaya/Ankara
Yazışma: P.K. 79 Yenişehir/Ankara
T: (0 312) 419 69 13 F: (0 312) 419 69 14
e-posta: hece@hece.com.tr
www.hece.com.tr

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR / 9

TABLO VE ŞEKİLLER / 11

ÖN SÖZ / 13

GİRİŞ / 19

İLHAN BERK'İN HAYATINA DAİR / 27

BİRİNCİ BÖLÜM

İLHAN BERK'İN ŞİİR DİLİ ve ŞİİRİNDE TEMALAR / 37

I-İLHAN BERK'İN ŞİİR DİLİ VE MAHİYETİ / 37

A-İlhan Berk'in Şiir Sanatı ile Buluşması / 38

B-İlhan Berk'in Poetikası / 40

C-İlhan Berk'in Şiir Sanatı Hakkında Düşünceleri / 42

D-İlhan Berk'in Şiir Dili / 46

E-İlhan Berk Şiirinde Anlam / 51

F-İlhan Berk Şiirinde İmge / 58

G-İlhan Berk'in Nesnelere Bakışı / 60

II-İLHAN BERK ŞİİRİNİN TEMALARI / 70

A-Aşk, Erotizm ve Gövde / 70

B-Tarihi ve Coğrafi Mekânlar / 76

C-Harfler ve Sayılar / 79

D-Metafizik Konulara Bakışı / 83

İKİNCİ BÖLÜM

İLHAN BERK'İN ŞİİRLERİNİN SAPMA VE

DEFORMASYON KURAMI IŞIĞINDA

SINIFLANDIRILMASI / 95

I- İlk Dönem: Bireysel Duyuşlardan Toplumsal Gerçekliğe

Uzanan Anlatımcı Şiir Dili / 97

- II- İkinci Dönem: Şifreli Dil, Usun Ölümü ve
Anlamın Örtülmesi / 103
- III- Üçüncü Dönem: Şiir Atlasında Nesnelere
Gerçeküstü Dil Oyunları / 110
- IV- Dördüncü Dönem: Fenomenolojiden Ontolojiye Bakış / 117
- V- Beşinci Dönem: Babil Kulesi'nin Yıkılışı ve
Reenkarnasyon: Şiirin Toprağında Şairin Kanı ile
Yeşeren Bir Dil / 123

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İLHAN BERK'İN ŞİİRLERİNDE SAPMA VE DEFORMASYON KURAMININ YANSIMALARI / 137

I- SÖZCÜK SAPMALARI / 137

- A- Gramer Kurallarına Aykırı Eklerle Yapılan
Sözcük Sapmaları / 138
- B- Farklı Hecelerden / Sözcüklerden Türetilen Sapmalar / 143
- C- Kullanımı Yaygın Olmayan Sözcüklerle
Yapılan Sapmalar / 145
- D- Sözcük Eksilterek Yapılan Sapmalar / 147

II- SÖZDİZİM (DİLBİLGİSİ) SAPMALARI / 152

- A- Sözdizim Kurallarına Aykırı Düzenlemeler Yaparak / 152
- B- Ters Çevirmeler Yaparak / 163
- C- Cümle Eksiltmeleri Yaparak / 170

III- SESBİLİM (FONOLOJİ) SAPMALARI / 183

IV- YAZIM SAPMALARI / 192

- A- Noktalama İşaretleri ve Yazım Kurallarında Sapmalar / 193
- 1-Noktalama İşaretlerinin Kullanışında Sapmalar / 194
- 2-Yazım Kurallarında Görülen Sapmalar / 202
- a- Büyük / Küçük Harf Kullanımında Sapmalar / 202

- b-Ayraç, Tire, Eğik Çizgi ve Dipnot Sapmaları / 206
B-Dize ve Sayfa Düzeninde Sapmalar / 211
1-Dize Düzeninde Görsel Sapmalar / 211
2-Formül ve Rakamlarla İlgili Görsel Sapmalar / 231

V- ANLAMBİLİM SAPMALARI / 239

- A-İlhan Berk'in İlk Dönem Şiirlerinde
Anlambilim Sapmaları / 240
- B- İlhan Berk'in İkinci Dönem ve Sonrası Şiirlerinde
Anlambilim Sapmaları / 250
- 1- Gerçeküstücülüğün Anlambilim Sapmalarına Etkisi / 250
- 2- Nesnelere ve Nesneleştirilmiş Mekânların Anlambilim
Sapmalarına Etkisi / 266
- a- Anlambilim Sapmalarında Gökyüzü ve Su / 270
- b- Anlambilim Sapmalarında Sıradan Nesnelere / 282
- c- Anlambilim Sapmalarında Ev ve Çevresindeki Nesnelere / 285
- d- Anlambilim Sapmalarında Gövde / 299
- 3- İmgenin Anlambilim Sapmalarına Etkisi / 301
- a-Somut Nesnelere Oluşturulan İmge Sapmaları / 303
- b-Somut ve Soyut Kavramlardan Oluşan İmge Sapmaları / 315
- 4- Alışılmadık Bağdaştırmaların Anlambilim
Sapmalarına Etkisi / 326

VI- TARİHİ DÖNEM SAPMALARI / 340

- A- Geçmişe Yönelik Atıflar / 348
- 1- Eski Şair, Sanatçı ve Sultanlara Yönelik Sapmalar / 349
- 2-Antik ve Mitolojik Dönemlere Yönelik Sapmalar / 352
- 3- Klasik Şair ve Yazarlardan Alıntılarla Yapılan Sapmalar / 354
- B- Geleceğe Yönelik Atıflar / 358

VII- LEHÇE SAPMALARI / 361

VIII- KESİM SAPMALARI / 368

SON SÖZ / 377

I- İlhan Berk'in Şiir Dilini Etkileyen Kaynaklar

Açısından Ulaşılan Sonuçlar / 377

II- Sapma ve Deformasyon Kuramının

Yansımaları ile İgili Sonuçlar / 379

III- İlhan Berk'in Şiir Dilinde Görülen Gelişim ve

Değişime Bağlı Olarak Belirlenen Sonuçlar / 386

KAYNAKÇA / 393

DİZİN / 403

KISALTMALAR

a. e	: Aynı eser
a. g. e.	: Adı geçen eser
a. g. k	: Adı geçen konuşma
a. g. m.	: Adı geçen makale
a. g. y	: Adı geçen yayın
a. y	: Aynı yayın
A.Ş.	: Anonim Şirketi
ABD	: Ana Bilim Dalı
ADTYK	: Atatürk Dil ve Tarih Yüksek Kurumu
Alm	: Almanca
Bel.	: Belediye
Bkz.	: Bakınız
bs.	: Basım
C.	: Cilt
Co.	: Company
CUP	: Cambridge University Press
Çev.	: Çeviren
Der.	: Derleyen
Ed.	: Editör
Fr.	: Fransızca
G.B.	: Great Britain
Haz.	: Hazırlayan
Ibid.	: Adı geçen yayın
İng.	: İngilizce
KBY	: Kültür Bakanlığı Yayınları
Kon.	: Konuşan
Ltd.	: Limited
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
N.Y	: New York
Nr.	: Numara
p.	: Sayfa
pp	: Sayfalar
s.	: Sayfa

S.	: Sayı
S.B.E	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
ss.	: Sayfalar
TDE	: Türk Dili ve Edebiyatı
TDK	: Türk Dil Kurumu
TDV	: Türk Dünyası Vakfı
Ter.	: Tercüme
Ün.	: Üniversite
v.d	: Ve diğerleri
y.	: Yıl
y. t. y.	: Yayımlanma tarihi yok
y.y.y	: Yayımlanma yeri yok
Yb.	: Yabancı
YKY	: Yapı Kredi Yayınları
YTE	: Yeni Türk Edebiyatı

TABLO VE ŞEKİLLER

- Őekil -1** Sayılar ve İnsan Figürleri /
- Őekil -2** Rene Magritte'in Sayılarla OluŐturduđu İnsan BaŐı Figürü /
- Őekil -3** X'in Fonksiyonları /
- Őekil -4** Abidin Dino'nun Galata Çizimi /
- Őekil -5** Picasso'nun 'Guernica' Adlı Tablosu /
- Őekil -6** İ. Berk'in Birinci Dönem Şiirlerinde Alışılmadık Bağdaştırmalar /
- Őekil -7** İ. Berk'in İkinci Dönem Şiirlerinde Alışılmadık Bağdaştırmalar /
- Őekil -8** İ. Berk'in Üçüncü Dönem Şiirlerinde Alışılmadık Bağdaştırmalar /
- Őekil -9** İ. Berk'in Dördüncü Dönem Şiirlerinde Alışılmadık Bağdaştırmalar /

ÖN SÖZ

İkinci Yeni Hareketi, şiir tarihimizde Edebiyat-ı Cedide ve Birinci Yeni'den sonra, şiir dili açısından büyük bir değişime kapı aralamıştır. Bu hareket içinde, ilk kitabı *Güneşi Yakınların Selamı*'ndan son yazdığı *Kuşların Doğum Gününde Olacağım* adlı kitaba kadar, büyük ölçüde İkinci Yeni şiirinin poetik çerçevesinden sapmamış olan şair İlhan Berk'tir.

İlhan Berk'in Şiir Dilinde Sapmalar ve Deformasyon başlıklı çalışmamızın hazırlanmasında, şairin *Galile Denizi* adlı kitabının önemli bir yeri vardır. Lise yıllarında, bir öğretmenim tarafından yaz tatilinde okunmak üzere verilen kitaplar arasında bulunan *Galile Denizi*, şiir anlayışımı bir hayli sarsmıştı. Berk'in şiir dili o yıllarda gençler tarafından sevilen Necip Fazıl, Nazım Hikmet, Orhan Veli, Fazıl Hüsnü Dağlarca ile Arif Nihat Asya gibi şairlerin dil ve üslubundan çok farklı görünüyordu. Şiirler Türkçe yazılmasına rağmen, anlam sanki buharlaşmış, trans hâlindeki bir insanın dilinden dizelere aktarılmış söz demetlerini andırıyordu. Şiir dili, çözülmeyi ve tercüme edilmeyi bekleyen yabancı dilde yazılmış bir metinden farksız gibiydi.

Sebep-sonuç ilişkisi ortadan kalkmış; ilk dizelerde zihinde uyanan çağrışımlar, bir sonraki dizede darmadağın oluyor; zihnimi o ana kadar hiç karşılaşmadığım karmaşık imge tasarımları ve belli belirsiz çağrışımlar dolduruyordu. Zor metinleri çözümlenmeye meraklı olduğum için, Berk'in şiirlerini defalarca okuyarak yorumlamaya ve estetik bir yön bulmaya çalışıyordum. İlk zamanlar, "Böyle bir şiir olur mu?" demekten kendimi alamıyordum. Bir taraftan da, bir şairi bu tür aykırı ve farklı bir dile yönlendiren duygu ve sebeplerin arka planını anlamak istiyordum. İngiliz Dili ve Edebiyatı öğreniminden sonra, zaman içinde geldiğim nokta, Berk'in şiirlerini kavramanın zengin bir kültür birikimi ile birlikte, modern şiir dili konusunda ciddi bir donanım istediği gerçeği olmuştu. Modern şiir poetikaları hakkında birikimi olmayan insanlara "hiçbir şey anlatmayan" İkinci Yeni şiir anlayışının dil, akıl ve bilinçaltı arasında oynanan bir tür oyuna dayandığı gerçeğini bu cesaret kırıcı tecrübeyle anlamış oldum. İlhan Berk'in zor, karmaşık, aykırı ve bir o kadar da derin çağrışım ve anlam sapmaları ile yüklü şiir dilini çözebilme merak ve isteği, zaman içinde büyüyerek tarafımızdan bir doktora tezi içinde çalışılmasına vesile oldu.

İlhan Berk, İkinci Yeni şiirinin kurucu şairleri arasında ilk akla gelen isimdir. Hatta bilinenlerin aksine, İkinci Yeni şiirine isim babalığı yapan, Muzaffer Erdost'a "İkinci Yeni" ismini öneren şair, İlhan Berk'tir.¹ İlhan Berk'in şiir dili imge örgüsü, anlamın katmanlaşması, sözdizim ile alışılmamış bağdaştırmalar açısından zengin ve farklı örnekler sunmaktadır. Toplumcu – gerçekçi şiir anlayışından varoluşçuluğa; gerçeküstücü felsefeden fenomenolojiye; yapısökümcülükten post-modernizme kadar, önemli felsefi ve edebi kuramlar Berk'in şiirlerinde yansıma alanı bulmuştur. Şiir çevirisi konusunda ciddi çalışmaları bulunan İlhan Berk, geniş Fransızca bilgisi ve kültürüyle, kaynak ve hedef dilde modern şiirin edebi ve

¹ Muzaffer İ. Erdost, Argos, Şubat 1989, S. 6, s. 113

teorik yansımalarını yakından inceleme fırsatı elde etmiştir. Bilgi birikimi ve deneyimlerini şiirlerine “aykırı”, “cesur” ve “efendisiz bir acemilik” sayılabilecek uygulamalarla aktarmıştır. Sürekli olarak bilinç düzeyinden bilinçaltına inerek, şiir evreninin anlam ve imge rezervini genişletmiştir. Şiirin yer altında saklı hazinelerine dalışlar yaparak bulduğu dip suları ile şiir dilinin toprağını sulamış, ‘*dilin sıfır noktası*’na inerek ‘*şiirin gizli tarihi*’ni keşfetmiştir.

Ressam bir şair olarak, modern resmin sonsuz imkânlarını şiir diline aktarmış, nesnelerin bilinçaltında yakaladığı soyut ve estetik dili anlam, imge ve sözdiziminde görülen sapma ve eksiltmelerle şiirlerine yansıtabilmiştir. Kısaca değindiğimiz bu farklı anlayış, yaklaşım ve uygulamalar, İlhan Berk’i modern Türk şiirinin köşe taşlarından birisi hâline getirmiştir. Berk, şiir dilinde gerçekleştirdiği bu çalışmaların karşılığını almış, dört önemli edebiyat ödülüne layık görülmüştür: *Kül* adlı şiir kitabıyla 1979 TDK Şiir Ödülü’nü; *İstanbul* adlı kitabı ile, 1980 Behçet Necatigil Şiir Ödülü’nü, *Deniz Eskisi*, adlı kitabı ile 1983 Yeditepe Şiir Armağanı’nı ve *Güzel Irmak’la*, 1988 Sedat Simavi Edebiyat Ödülü’nü kazanmıştır.

Modern şiir dilinin değişimden deformasyona uzanan çizgisinde vazgeçilmez bir yeri bulunan İlhan Berk’in şiir dilini müstakil olarak inceleyen yüksek lisans ve doktora seviyesinde herhangi bir akademik çalışma bulunmadığını belirtmemiz gerekiyor. Aslında İkinci Yeni şiirine şiir dili çerçevesinde yaklaşan akademik araştırmaların sayısı da sınırlıdır. Bu konuda yapılan çalışmalar arasında, Ramazan Kaplan’ın *Şiirimizde İkinci Yeni Hareketi* (1981) başlıklı yüksek lisans tezi ile Süheyla Dönmez’in *İkinci Yeni Hareketinde Dil Problemi* (1993) ve Ali Selçuk’un *İkinci Yeni Poetikası* (2004) başlıklı yüksek lisans tezlerini sayabiliriz. Konuya kısmen değinen çalışmalar arasında Cevat Akkanat’ın *Gelenek ve İkinci Yeni Şiiri* (2002) ve Alaattin Karaca’nın *İkinci Yeni Poetikası* (2010) adlı kitap-